Nr 593

Av herr **Hedlund m. fl.**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 147, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m.*

När riksdagen 1947 på grundval av 1942 års jordbrukskommittés betänkande fastställde riktlinjerna för jordbrukspolitiken, angavs som målsättning främst upprätthållande av en jordbruksproduktion, som kunde trygga vårt lands livsmedelsförsörjning, samt att den i jordbruket arbetande befolkningen skulle få samma möjligheter som utövarna av andra näringar att uppnå en skälig inkomstnivå och att bli delaktig av den allmänna välståndsstegringen. Samtidigt underströk riksdagen, att härvid en avvägning måste ske mellan olika faktorer, varvid man främst mot varandra borde ställa å ena sidan rent ekonomiska hänsynstaganden samt å andra sidan beredskapssynpunkter, befolkningspolitiska, kommunalekonomiska och sociala faktorer ävensom hänsynen till sambandet mellan jordbruket och andra näringsgrenar.

Den i 1947 års riksdagsbeslut angivna målsättningen att den i jordbruket arbetande befolkningen skulle få inkomstlikställighet har icke förverkligats. Det är sannolikt, att inkomstlikställighet hittills förelegat endast under åren 1952—1953 efter de betydande prisförbättringar för jordbruket, som genomfördes 1952. Vid riksdagsbeslutet 1955 om det nya prissättningssystemet förutsattes på grundval av det material, som jordbruksprisutredningen lagt fram, att den åsyftade inkomstlikställigheten i huvudsak hade uppnåtts. Vid de beräkningar rörande inkomstläget för jordbruket, som ägt rum i anslutning till jordbruksprisförhandlingarna 1959, har man emellertid funnit, att en betydande inkomstklyfta förelåg vid ingången av treårsavtalet 1956. Under perioden 1956—1959 har denna inkomstklyfta överstigit 2 000 kronor. Man har vid jordbruksförhandlingarna i år beträffande situationen vid årsskiftet 1958/59 uppskattat skillnaden mellan industriarbetarnas genomsnittliga årslön i de två lägsta ortsgrupperna samt jordbrukarnas arbetsinkomst på gårdar med i medeltal 15 hektar (basjordbruket) till cirka 2 500 kronor. För gårdar med i medeltal 25 hektar (normjordbruket) har skillnaden uppskattats till cirka 850 kronor.

Statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation har den 19 mars 1959 träffat överenskommelse om grunderna för prissättningen på jordbrukets produkter under sexårsperioden 1/9 1959—31/8 1965. Parterna har härvid enats om att man som ett ungefärligt uttryck för den inkomstklyfta, som bör beräknas bli utfylld under prissättnings-

perioden, skall ta ett belopp av 3 600 kronor. Av denna inkomstklyfta skall enligt avtalet cirka 1 100 kronor utjämnas vid prissättningsperiodens början genom justering av importskyddsnivån, medan rationaliseringsvinsten inom jordbruket skall utnyttjas för att successivt under perioden utjämna återstoden, d. v. s. 2 500 kronor.

Det nuvarande prissättningssystemet skall enligt avtalet med vissa ändringar tillämpas jämväl under sexårsperioden. Vid förhandlingarna har enighet rått om att de spärregler, som finns i bestämmelserna för nu löpande prissättningsperiod, ej kan anses ge åsyftad effekt. Även departementschefen framhåller nu i den föreliggande propositionen nr 147 angående de prisreglerande åtgärderna, att de särskilda spärreglerna icke fungerat på avsett sätt. Enligt avtalet och propositionen skall de nuvarande s. k. 5- och 6-procentreglerna ersättas av en 3-procentregel, som avser att på ett effektivt sätt motverka förändringar i prisnivån på världsmarknaden samt i kostnadsnivån för jordbruksföretagen. Vidare införes i systemet en ny regel, om justering av gränsskyddet med hänsyn till den allmänna årslöneutvecklingen för industriarbetarna i dyrortsgrupperna 2 och 3, i syfte att trygga, att inkomstnivån inom jordbruket skall följa med i den allmänna inkomstutvecklingen.

När riksdagen 1955 fattade beslut om det nuvarande prissättningssystemet, anmäldes tveksamhet om detsamma med de spärregler som infogats skulle kunna garantera den åsyftade inkomstlikställigheten. I motionerna I: 558 av herr Werner m. fl. och II: 688 av herr Pettersson i Dahl m. fl. begärdes vissa förstärkningar av 5- och 6-procentreglerna, som endast delvis beaktades av riksdagen. Utvecklingen under den löpande prissättningsperioden har gett vid handen, att de farhågor, som sålunda uttrycktes vid riksdagsbeslutet om det nya prissättningssystemet, var motiverade. De i systemet ingående spärreglerna har icke kunnat garantera den inkomstlikställighet, som avsågs genom 1947 års riksdagsbeslut om riktlinjerna för jordbrukspolitiken. Härvid skall dock uppmärksammas, att vid 6-procentregelns utlösning hösten 1958 densamma icke tilläts slå igenom på avsett sätt. Det reella producentprisindexet återfördes sålunda icke till bastalet 100. Från vårt håll har vid upprepade tillfällen framhållits, att de nuvarande 5- och 6-procentreglerna är otillfredsställande i sin utformning och framför allt att de är alltför tröga i sin utlösningsmekanism. Centerpartiet begärde i motioner till 1958 års B-riksdag (I: B 190 och II: B 248) en översyn av jordbrukets inkomstförhållanden och framläggande för riksdagen av de förslag som erfordrades för återställande av inkomstlikställigheten, varvid bl. a. även kompensationen för kostnadsökningarna skulle beaktas.

Den till det nya prisavtalet fogade 3-procentregeln innebär att importavgifterna skall korrigeras, när skillnaden mellan förändringar i världsmarknadsprisindex och kostnadsprisindex under tre månader i följd över-

stigit 3 procent, räknat från de världsmarknadspriser och de priser för jordbrukets förnödenheter m. m., som beräknats komma att gälla den 1 september 1959 eller som gällde vid närmast föregående justeringstillfälle. Denna nya spärregel synes sålunda ur såväl producenternas som konsumenternas synpunkt ha en smidigare och effektivare utformning än 5- och 6-procentreglerna, som den ersätter. Det skall dock uppmärksammas att kostnadsindex icke skall omfatta ränta å eget kapital och icke heller arbetskostnader. Enligt de 1947 beslutade riktlinjerna för jordbrukspolitiken skall avkastningen av jordbruket förslå till att täcka samtliga kostnader för jordbruksdriften, däri inberäknat bl. a. räntan å investerat kapital. I följd härav borde sålunda kostnadsindex omfatta även ränta å eget kapital. För en fullständig kompensation borde givetvis även kostnaderna för lejd arbetskraft omfattas av kostnadsprisindex. Då beaktande härav dock icke kunnat vinnas i det avtal, som träffats mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation, ställer vi icke yrkanden på här avsedda punkter.

I de ovannämnda motionerna vid 1955 års riksdag av herr Werner m. fl. och herr Pettersson i Dahl m. fl. framhölls även, att under avtalsperioden en mera betydande förskjutning i relationen mellan jordbrukarnas och industriarbetarnas inkomster kunde inträffa i följd av förändringar i det allmänna löneläget. Motionärerna föreslog utredning rörande sådan komplettering av prissättningssystemet, att vid förändringar i det allmänna löneläget den avsedda inkomstrelationen kunde återställas. Jordbruksutskottet avstyrkte motionerna i denna del, och riksdagen avslog det reservationsledes framförda yrkandet. Utvecklingen under den löpande prissättningsperioden har emellertid gett vid handen, att en regel om justering av gränsskyddet med hänsyn till den allmänna löneutvecklingen är nödvändig. I de ovannämnda centerpartimotionerna vid 1958 års B-riksdag begärdes även en sådan utformning av prissättningssystemet, att jordbrukarna kunde erhålla kompensation för den höjning i lönenivån, som visat sig inträda för jämförelsegrupperna. Vi hälsar sålunda med tillfredsställelse, att enligt det nu träffade jordbruksavtalet i prissättningssystemet införes en regel om justering av gränsskyddet med hänsyn till den allmänna årslöneutvecklingen för industriarbetare i dyrortsgrupperna 2 och 3 i syfte att trygga att inkomstnivån inom jordbruket skall följa med i den allmänna inkomstutvecklingen.

De nya skyddsregler, som genom det nya avtalet införts i prissättningssystemet, synes oss på ett effektivare sätt än de nuvarande kunna möjliggöra förverkligande av den av 1947 års riksdag fastställda målsättningen ur såväl producenternas som konsumenternas synpunkt. Det kan dock ifrågasättas, om rationaliseringsvinsten inom jordbruket under sexårsperioden verkligen skall kunna utfylla så stor del av den påvisade inkomst-

klyftan av 3 600 som 2 500 kronor. Då kostnadsindex inte omfattar kostnaderna för den lejda arbetskraften, måste det förutsättas, att en del av rationaliseringsvinsten måste tas i anspråk till ökade lönekostnader. Enligt vissa beräkningar som gjorts har effektiviseringen inom basjordbruket under tiden 1954—1957 gett till resultat en nettovinst av i runt tal 250 kronor per år. Om den tekniska utvecklingen inom jordbruket under sexårsperioden blir i överensstämmelse härmed, skulle endast cirka 1 500 kronor av inkomstklyftan kunna utfyllas genom rationaliseringsvinsten. Det måste emellertid enligt vår mening anses självklart, att jämkningar i det nya avtalets konstruktion skall kunna aktualiseras under sexårsperioden, därest på grund av oförutsedda förhållanden eller verkningar svårigheter skulle uppstå att realisera avtalets allmänna målsättning.

När RLF:s extra riksförbundsstämma den 23 mars godkände den träffade jordbruksuppgörelsen, förutsatte den bl. a. att bestämmelserna om resandes rätt att avgiftsfritt införa livsmedel får en sådan utformning, att det gränsskydd, som är och blir erforderligt för att fullfölja syftet med den träffade uppgörelsen, icke urholkas. Vi har vid upprepade tillfällen understrukit angelägenheten av en sådan utformning av bestämmelserna om resandeinförseln. Då denna fråga nu upptages i särskilda motioner, ställer vi här inget särskilt yrkande på denna punkt.

En utomordentlig vikt måste fästas vid att det under avtalsperioden förordade skyddet för den inhemska prisnivån i fråga om jordbruksprodukter vidmakthålles. Många faktorer kan komma att utgöra påfrestningar för skyddsmekanismen, och man har, såsom ovan påvisats, i det träffade avtalet genom skilda former av spärregler sökt säkerställa prisskyddets funktionsduglighet. Gentemot viss påverkan på den eftersträvade prisnivån i fråga om jordbruksprodukter och på inkomststandarden för jordbrukarna har man emellertid ej kunnat mobilisera skyddsformer. Detta gäller i fråga om konsekvenser av de överläggningar på internationellt plan som kan komma att föras om handelspolitisk och ekonomisk integration inom frihandelsområden eller tullunioner.

Jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation har emellertid vid ingåendet av den träffade överenskommelsen förutsatt att det från statsmakternas sida kommer att vidtagas sådana åtgärder, som erfordras för att hindra att möjligheterna till den successiva utfyllnad av inkomstklyftan mellan jordbruket och andra yrkesgrupper, vilken är en av grundtankarna i den träffade överenskommelsen, skall förminskas genom de åtaganden på det internationella planet, som Sverige kan komma att ikläda sig. I jordbruksnämndens skrivelse till regeringen heter det härom: "Därest beslut skulle komma att fattas om sådant vidgat handelspolitiskt samarbete med andra länder, som nyss nämnts, torde det därför ankomma på nämnden att efter överläggningar med förhandlingsdelegationen framlägga för-

slag till de åtgärder, som i så fall kan anses påkallade med hänsyn till syftet med den nu träffade överenskommelsen. Detsamma bör gälla om de förutsättningar för utrikeshandeln från vilka nämnden och delegationen i övrigt utgått skulle ändras så väsentligt, att syftet med överenskommelsen på grund därav ej kan förverkligas."

Departementschefen har i sin behandling av dessa utomordentligt viktiga avsnitt av förhandlingsresultatet icke ansett sig böra tillmötesgå jordbruksnämndens förslag. I den föreliggande propositionen uttalar departementschefen: "Jag anser emellertid, att Kungl. Maj:t och riksdagen under den nya prissättningsperioden skall kunna vidtaga de åtgärder som påkallas, om planerna på en gemensam nordisk marknad eller ett europeiskt frihandelsområde blir förverkligade. Därvid förutsätter jag att eventuella förslag till åtgärder skall förberedas genom överläggningar i vanlig ordning."

Någon utfästelse om att prissättningsavtalets syftemål även under dessa omständigheter skall skyddas göres sålunda inte från departementschefens sida. Detta måste betraktas som anmärkningsvärt framför allt om man tar hänsyn till att de debatter, som redan förts beträffande bl. a. en nordisk sammarknad, har inneslutit eventuella jordbrukspolitiska åtgärder, som inte utan allvarliga konsekvenser skulle kunna inordnas i det nu tillämpade sexåriga prissättningsavtalet för det svenska jordbruket.

Vi anser, att den överenskommelse som träffats mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation bör respekteras även på denna punkt. Om planerna på en gemensam nordisk marknad eller ett europeiskt frihandelsområde blir förverkligade eller om de förutsättningar för utrikeshandeln, från vilka jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation i övrigt utgått, skulle ändras väsentligt, bör det sålunda ankomma på jordbruksnämnden att efter överläggningar med förhandlingsdelegationen framlägga förslag till sådana åtgärder, att syftet med den träffade överenskommelsen kan förverkligas.

Enligt det avtal som träffats mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation skall vid dumping i egentlig bemärkelse hittillsvarande regler bibehållas oförändrade. Detta innebär, att frågan om åtgärder mot av dumping föranledd väsentlig skada för prisbildningen eller hot därom skall av jordbruksnämnden efter samråd med generaltullstyrelsen och kommerskollegium underställas Kungl. Maj:ts prövning. Departementschefen har i den föreliggande propositionen anslutit sig härtill.

Därutöver har i jordbruksöverenskommelsen infogats vissa kompletterande regler för motverkande av icke önskvärd pristryckande effekt av import från länder med centraliserad export, även om vid sådan import dumping i egentlig mening inte kan direkt påvisas. Vid avvägningen av de införselavgifter, som nu föreslås för tiden efter ingången av september 1959, har man — liksom i allmänhet skedde vid avvägningen av avgifterna för

innevarande prissättningsperiod — i princip endast tagit hänsyn till noteringar i länder utan centraliserad export. I händelse av icke önskvärd pristryckande import från länder med centraliserad export måste därför de införselavgifter, som normalt skall utgå, uppenbarligen även i fortsättningen kompletteras med ett ytterligare importskydd. Jordbruksnämnden föreslår i sin skrivelse till regeringen på grundval av den träffade överenskommelsen, att sådan import vid behov skall underkastas kvantitativ reglering och därjämte kunna bli föremål för ett prisutjämningsförfarande antingen genom att nämnden vid importlicenseringen pålägger en särskild införselavgift utöver eljest utgående sådan avgift eller genom att importen ledes över lämplig importsammanslutning (Svensk spannmålshandel, Svensk kötthandel etc.), som svarar för erforderlig prisutjämning vid importvarans försäljning på den inhemska marknaden. Prisutjämningen skulle i båda fallen inte få vara större än att importpriset högst kommer i nivå med gällande pris enligt den notering, som legat till grund för fastställandet av den normala införselavgiften. Jordbruksnämnden har i skrivelsen ansett sig böra ha fria händer att, beroende på den aktuella importens art och omfattning, välja antingen den ena eller den andra anordningen.

Departementschefen framhåller i propositionen angelägenheten av att möjligheter föreligger att ingripa mot otillbörligt pristryckande import från länder med centraliserad export även i fall då dumping i egentlig mening inte kan påvisas men anser sig dock inte kunna godta, att jordbruksnämnden bemyndigas att vid sidan av kvantitativ reglering vidta prisutjämnande åtgärder antingen genom en särskild införselavgift eller genom att importen ledes över lämplig sammanslutning, som svarar för den erforderliga prisutjämningen. De möjligheter, som jordbruksnämnden anvisat, skall enligt departementschefen hållas öppna. I fråga om valet mellan de åtgärder som bör vidtagas i olika fall skall det enligt propositionen ankomma på Kungl. Maj:t att i mån av behov efter förslag från jordbruksnämnden meddela erforderliga allmänna föreskrifter.

Enligt vår mening bör en icke önskvärd pristryckande import från länder med centraliserad export kunna mötas på det effektivaste sättet, om jordbruksnämnden, som ständigt följer utvecklingen, bemyndigas att vid sidan av en kvantitativ reglering även vidta prisutjämnande åtgärder antingen genom en särskild införselavgift eller genom centralisering av importen till lämplig importsammanslutning.

Erfarenheten har visat, att de inhemska fodersädspriserna ofta blir låga under höstmånaderna, då utbuden är stora, trots att fodersädsskörden icke är större än som förbrukningen kräver. Orsakerna härtill är flera, och uppenbart är att fodersädsodlarna i framför allt de mellansvenska överskottsområdena blir starkt lidande på detta. En stabilisering av den inhemska prisnivån är i hög grad påkallad.

Med hänsyn till ovan påtalade förhållanden har vid den prisuppgörelse, som träffats för perioden 1/9 1959—31/8 1965, överenskommits att fodersädspriset inom landet skall stödjas dels genom exportstöd och dels genom ett stödköpsförfarande. Huruvida detta senare förfarande skall tillgripas blir beroende av odlings- och marknadsförhållandena under olika år. Jordbruksnämnden hemställer emellertid om bemyndigande att för sådana stödköp använda medel, som influtit genom upptagande av införselavgift för fodermedel, eller interna avgifter inom jordbruksregleringen. Vidare förutsättes, att stödköp av fodersäd endast företages i den mån jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation är ense därom.

Departementschefen förordar att förslaget om stödköp prövas men förutsätter att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag från nämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation besluta därom. Då det inte kan anses föreligga speciella skäl för att till Kungl. Maj:t överantvarda beslutanderätten beträffande stödköpsförfarande av fodersäd och då det dessutom föreligger risk för att handhavandet av stödköpsförfarandet därigenom onödigtvis kompliceras, hemställer vi i enlighet med jordbruksnämndens framställning till Kungl. Maj:t

a) att jordbruksnämnden bemyndigas genomföra stödköpsförfarande med utnyttjande av de medel som föreslås i nämndens skrivelse,

b) att stödköpsförfarandet beslutas efter samråd mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation, samt

c) att — enligt jordbruksnämndens förslag — stödköpsförfarande effektueras i föreningen Svensk spannmålshandels regi.

Som bekant har en väsentlig minskning av antalet mjölkkor under det senaste decenniet ägt rum. Särskilt framträdande är denna utveckling på södra Sveriges slättbygder. Jämsides därmed har vallarealen (slåttervallar) minskats. Numera står det klart, att ett uteslutande eller en stark minskning av vallarealen i växtföljden aktualiserar mycket besvärande växtföljdsproblem. En strävan att på nytt öka vallväxtodlingen har därför på senare tid gjort sig märkbar. Detta sker emellertid utan att jämsides därmed mjölkkor på nytt införes som förbrukare av vallgrödorna. Jordbrukarna inom slättbygdsområdena har måst söka nya avsättningsområden för sina vallskördar. Detta har skett genom att som vallväxt välja lucern och använda denna för beredning av lucernmjöl. Denna vara användes på grund av sin höga halt av provitaminet, karotin och protein som ingrediens i ett flertal foderblandningar för t. ex. svin och fjäderfä. Det har bedömts som synnerligen förmånligt att säkra en inhemsk försörjning med detta fodermedel, i all synnerhet om man jämsides därmed på kreaturslösa och kreaturssvaga slättbygdsgårdar i södra och mellersta Sverige kan lösa ett besvärande växtföljdsproblem.

För närvarande finnes 9 stycken hömjölsfabriker uppförda i vårt land.

Sex av dessa finnes i Skåne, tre i Östergötland och en i Halland. Sammanlagt behandlar dessa fabriker lucerngrödor från cirka 2 000 ha vall, och den årliga produktionen uppgår till 12 000—15 000 ton lucernmjöl.

Under de senaste åren har emellertid priset på lucernmjöl på grund av importen av varan stadigt försämrats. Importpriserna har direkt påverkat den inhemska varans pris emedan denna ej åtnjuter någon form av importskydd.

Prisutvecklingen under perioden 1956—1958 ter sig enligt nedan

Ungefärligt medelpris	1956	1957	1958
fritt Malmö per 100 kg	39: —	36: —	29: —

Det måste anses uteslutet att bedriva en inhemsk produktion av lucernmjöl vid ett pris av cirka kr. 30: — per 100 kg. Mycket starka skäl talar likväl för att odlingen bör uppehållas. Så tyder exempelvis allt för närvarande på att färdiga foderblandningar, vari lucernmjöl ingår, kommer att utgöra ett allt viktigare led i gödsvinsuppfödning och fjäderfäskötsel. Det är bl. a. mot denna bakgrund som jordbrukets förhandlingsdelegation har fört fram krav på att lucernmjöl och fälttorkat hömjöl skall intagas i jordbruksregleringen och framdeles åtnjuta gränsskydd enligt de principer, som gäller för fodermedel i övrigt, vilka med hjälp av rörliga importavgifter skyddas.

Vi föreslår med hänsyn till vad ovan anförts beträffande lucernmjöl, att jordbruksnämndens skrivelse, med framställning om att detta fodermedel fr. o. m. den 1 september 1959 skall intagas i jordbruksregleringen, bifalles.

Makaroner, spagetti och liknande veteprodukter har icke ingått i jordbruksregleringen, utan importskyddet för dessa varor har utgjorts av tull (tulltaxenr 19.03). Enligt det avtal som träffats mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation skall nu dessa produkter överföras till jordbruksregleringen. Makaroner är, framhåller jordbruksnämnden i sin skrivelse, en relativt lågförädlad spannmålsprodukt, som mera är att jämföra med mjöl (vilket ingår i jordbruksregleringen) än med bröd (som tullskyddas). Fabrikanterna är därför i hög grad beroende av importskyddet för råvaran, vilken kan variera med hänsyn till såväl införselavgiften som förmalningsavgiften. I samband med att tullfrihet införs för de här avsedda varorna bör enligt jordbruksnämndens förslag införselavgift i stället uttagas med belopp motsvarande avgiftsbelastningen på det använda mjölet jämte normalt manufaktureringsskydd. Detta innebär en införselavgift av 27: 75 kronor per deciton. Därtill kommer en kompensationsavgift av 7: 25 kronor per deciton motsvarande förmalningsavgiften för råvaran. I propositionen avvisas emellertid jordbruksnämndens förslag. Enligt vår mening bör emellertid det träffade avtalet respekteras. Makaroner, spagetti och liknande veteprodukter bör sålunda överföras till jordbruks-

regleringen i överensstämmelse med vad jordbruksnämnden förordat i sin skrivelse.

Propositionen avviker också från jordbruksnämndens förslag i fråga om glukos (tulltaxenr 29.43) samt majsstärkelse i detaljhandelsförpackningar, vägande per styck högst 1 kilogram netto (stat. nr 11.08.101). Nämndens förslag om att dessa varor skall införas under jordbruksregleringen godtas icke av departementschefen. Vi föreslår, att jordbruksnämndens förslag genomföres.

Jordbruksnämnden föreslår i sin skrivelse, att den under kommande prissättningsperiod skall äga att inom en sammanlagd ram av högst 2 000 000 kronor per år lämna de olika regleringsföreningarna medgivande att av regleringsmedel stödja sådan forsknings-, försöks- och upplysningsverksamhet, som nämnden finner vara av betydelse vid fullgörandet av respektive föreningars allmänna avsättningsbefrämjande uppgifter. Förslaget godtas icke av departementschefen. Då denna fråga behandlas i annan motion, ställer vi här inget yrkande på denna punkt.

Vid årets jordbruksförhandlingar har frågan om en övergång från storleksgruppen 10—20 hektar till storleksgruppen 20—30 hektar såsom underlag för prisskyddsbedömningarna aktualiserats. Den överenskommelse, som träffats på denna punkt, är av följande innebörd: "Vid utgången av nu ifrågavarande prissättningsperiod (sexårsperioden) skall bedömningen av inkomstlikställigheten i jordbruket anpassas till förhållandena i storleksgruppen IV (25 ha) inom slättbygdsområdet. Skulle därvid jordbrukarinkomsterna i sagda storleksgrupp befinnas ligga högre än jämförelseinkomsten, bör denna skillnad endast utjämnas successivt." Departementschefen har i den föreliggande propositionen upptagit detta förslag. Jordbruksavtalet och propositionen innebär alltså, att vid utgången av sexårsperioden den bedömningen av inkomstlikställigheten i jordbruket successivt skall anpassas till förhållandena vid normjordbruket (25 ha) inom slättbygdsområdet.

Frågan om underlagsgruppen för prisskyddsbedömningarna var föremål för prövning inom 1942 års jordbrukskommitté, som förordade att statsmakterna skulle avväga prisstödet åt jordbruket så, att det syftade till att bereda full lönsamhet för jordbruk, som till stoleken motsvarade genomsnittet i storleksgruppen 10—20 hektar och som fyllde rimliga anspråk i fråga om arronderingen och de fasta anläggningarnas beskaffenhet. Jordbrukskommittén framhöll emellertid att man för södra och mellersta Sveriges slättbygder borde eftersträva en höjning av anspråken på jordbrukets yttre rationalisering därhän, att man på lång sikt vid prisavvägningen skulle kunna utgå från jordbruk i storleksgruppen 20—30 hektar. Som ett villkor för övergång till 20—30-hektargruppen vid inkomstbedömningen underströk jordbrukskommittén, att den yttre rationaliseringen av

jordbruket måste ha gjort sådana framsteg, att höjningen av anspråken på rationaliseringsgraden inte behöver inge betänkligheter med hänsyn till den effekt den skulle få för jordbruksbefolkningens inkomstmöjligheter.

När riktlinjerna för jordbrukspolitiken fastställdes år 1947, framstod det alltså för riksdagen som önskvärt, att prisavvägningen för södra och mellersta Sveriges slättbygder i en framtid skulle kunna ske efter förhållandena inom storleksgruppen 20—30 hektar. Dåvarande departementschefen Per Edvin Sköld ställde sig emellertid i propositionen (95/1947) tveksam inför möjligheterna av en sådan utveckling och framhöll att man i dåvarande läge icke kunde förutsäga, "om eller när en höjning av den storleksgrupp, som skall ligga till grund för avvägningen av det allmänna prisstödet, skall kunna ske i slättbygderna". Särskilda utskottet framhöll, att det ej kunde ifrågasättas, att det allmänna prisstödet skulle avvägas efter behovet inom en högre storleksgrupp än 10—20 hektar, eftersom endast en mindre del av de egentliga bondejordbruken låg utanför denna storleksgrupp, och uttalade sig icke heller för en framtida övergång till en högre storleksgrupp som underlag för prisskyddsbedömningarna. 1947 års riksdag tog sålunda icke ståndpunkt för en framtida övergång till storleksgruppen 20—30 hektar för prisavvägningen för slättbygderna. För övriga delar av landet ifrågasattes icke en övergång till storleksgruppen 20—30 hektar. Jordbrukskommittén framhöll härom: "I övriga delar av landet synes man däremot även på lång sikt böra tänka sig att avväga jordbruksstödets storlek efter behovet för något mindre jordbruk" (än storleksgruppen 20—30 hektar). Riksdagen gjorde ingen invändning mot detta uttalande.

Jordbruksprisutredningen ansåg vid prövningen av frågan att skälen för att till utgångspunkt för prisavvägningen välja förhållandena vid rationella jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar alltjämt gällde men förordade att man anknöt till förhållandena vid jordbruk i slättbygderna. Förslaget upptogs i propositionen om utformningen av det nya prissättningssystemet (198/1955). Dåvarande departementschefen Sam. B. Norup erinrade i propositionen om att den övervägande delen av bondejordbruken fortfarande ligger i storleksgrupperna under 20 hektar och uttalade bl. a. följande: "En avvägning av prisstödet med utgångspunkt från förhållandena i storleksgruppen 20—30 hektar skulle följaktligen även under nuvarande förhållanden innebära, att den avsedda inkomstlikställigheten skulle begränsas till en mindre del av den i jordbruket arbetande befolkningen, något som uppenbarligen strider mot andemeningen i 1947 års riksdagsbeslut." Den allmänna prisavvägningens anknytning till förhållandena i storleksgruppen 10—20 hektar i slättbygderna innebar icke, framhöll departementschefen, "att man vid prispolitiska bedömningar bör bortse från hur inkomstförhållandena utvecklas vid basjordbruken i skogsbygderna".

Jordbruksprisutredningen hade påvisat, att inkomstnivån i skogsbygderna under perioden 1946/47—1952/53 i genomsnitt motsvarat inkomstnivån vid jordbruk i slättbygderna. Man borde självfallet även framdeles, underströk departementschefen, "ha uppmärksamheten riktad på huruvida denna inkomstlikhet under en följd av år genomsnittligt kommer att föreligga". Jordbruksutskottet tillstyrkte i sitt utlåtande (39/1955) vad som i detta avseende föreslagits i propositionen men ville "samtidigt starkt understryka departementschefens uttalande, att man även framdeles bör ha uppmärksamheten riktad på huruvida likställighet i inkomsthänseende i genomsnitt under ett antal år kommer att föreligga mellan basjordbruken i slättbygderna och i övriga områden". Utskottet fortsatte: "Det är således enligt utskottets mening angeläget, att vid den periodiska översynen av prissättningssystemet uppgifter även föreligger om inkomstutvecklingen vid basjordbruken i skogsbygderna. Om så anses påkallat, bör därvid hänsyn få tagas till förhållandena i dessa bygder." Riksdagens beslut blev i överensstämmelse härmed.

Den i jordbruksavtalet och den föreliggande propositionen förordade övergången till storleksgruppen 20—30 hektar i slättbygderna som underlag för den allmänna prisavvägningen har sålunda icke aktualiserats genom uttalande av riksdagen eller förslag från utredning. Tanken har i stället framförts i första hand från olika intresseorganisationer. Det skall vidare uppmärksammas, att bl. a. nuvarande jordbruksministern vid upprepade tillfällen i vissa sammanhang pläderat för en övergång till storleksgruppen 20—30 hektar vid prisskyddsbedömningen. Då en sådan övergång nu ställts som villkor för sexårsuppgörelsen, har jordbrukets förhandlingsdelegation måst acceptera densamma.

Den övervägande delen av bondejordbruken ligger fortfarande i storleksgrupperna under 20 hektar. Enligt den senaste jordbruksräkningen 1956 fanns det i storleksgruppen 10—15 hektar 38 930 gårdar och i storleksgruppen 15—20 hektar 20 630 gårdar. Basjordbruket omfattade sålunda cirka 60 000 gårdar. I storleksgruppen 20—30 hektar, normjordbruket, fanns 18 480 gårdar och i de högre storleksgrupperna 19 260 gårdar. Av hela antalet brukningsenheter, cirka 268 000, utgjordes alltså cirka 22 procent av basjordbruk och knappt 7 procent av normjordbruk. Genom den yttre rationaliseringen har under perioden 1951—1956 antalet brukningsenheter minskat från 96 000 till 88 000 i storleksgruppen 2—5 hektar, från 90 000 till 83 000 i storleksgruppen 5—10 hektar och från 39 600 till 38 930 i storleksgruppen 10—15 hektar, medan antalet brukningsenheter ökat från 20 190 till 20 630 i storleksgruppen 15—20 hektar och från 17 720 till 18 480 i storleksgruppen 20—30 hektar. Jordbruksräkningen 1956 visade sålunda en väsentlig ökningstendens inom den övre basjordbruksgruppen.

Det kan icke nu bedömas i vilken takt rationaliseringen inom jordbruket

kan komma att fortskrida. Riksdagen underströk 1947, att den yttre rationaliseringen i största möjliga utsträckning måste genomföras på frivillighetens väg. Denna målsättning måste givetvis fortfarande gälla. RLF:s extra riksförbundsstämma förutsatte den 23 mars 1959 vid sitt godkännande av sexårsavtalet, att effektiva åtgärder vidtages från statsmakternas sida i syfte att underlätta för jordbrukarna att fortsätta rationaliseringen inom näringen och syftade därvid speciellt på behovet av effektiva regler för komplettering med skog och ökade möjligheter för jordbruket att erhålla krediter på skäliga villkor. Dessa frågor tar vi upp till behandling i den motion, som vi väcker i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148 angående stödet till jordbrukets rationalisering. Man kan inte utgå från att storleksrationaliseringen kommer att få samma omfattning i framtiden som under 1950-talet. Det allmänna konjunkturläget och därmed sysselsättningsmöjligheterna för från jordbruket friställd arbetskraft i andra näringsgrenar kan försämras. Under alla förhållanden måste det enligt vår mening hållas för sannolikt, att den övervägande delen av bondejordbruken även vid sexårsavtalets utgång kommer att ligga i storleksgrupperna under 20 hektar. I stora delar av landet måste, såsom 1947 års riksdag underströk i sitt principbeslut, basjordbruket och det mindre jordbruket av rent topografiska skäl bli den dominerande jordbruksformen även för framtiden.

Såsom inledningsvis framhållits är det enligt 1947 års riksdagsbeslut en målsättning för jordbrukspolitiken, att den i jordbruket arbetande befolkningen skall få samma möjligheter som utövarna av andra näringar att uppnå en skälig inkomstnivå. Dåvarande departementschefen Per Edvin Sköld uttalade i propositionen 1947 i anslutning härtill, att det statliga prisstödet måste avvägas med hänsyn till den struktur och rationaliseringsgrad i övrigt som jordbruket faktiskt hade och på sådant sätt, att vid varje särskild tidpunkt åtminstone större delen av det svenska jordbruket kunde uppnå full lönsamhet. Inkomstjämförelserna skulle sålunda ske på en för jordbruket representativ grundval. De synpunkter som anfördes av 1947 års riksdag måste alltjämt vara vägledande. Om en ny jämförelsegrupp inom jordbruket tillämpas som underlag för prisskyddsbedömningarna på sådant sätt, att den avsedda inkomstlikställigheten skulle begränsas till en mindre del av den i jordbruket arbetande befolkningen, är det, såsom konstaterades i propositionen 1955 angående det nya prissättningssystemet — utan erinran från riksdagen — något som uppenbarligen strider mot andemeningen i 1947 års riksdagsbeslut.

Riksdagsbeslutet 1947 innebär också, såsom ovan framhållits, att jordbrukspolitiken skulle utformas med hänsyn icke endast till de rent ekonomiska faktorerna utan även till beredskapssynpunkter, befolkningspolitiska, kommunalekonomiska och sociala faktorer ävensom till sambandet

mellan jordbruket och andra näringsgrenar. I fråga om de beredskapspolitiska synpunkterna framhöll dåvarande departementschefen Per Edvin Sköld i propositionen: "Det torde vidare vara nödvändigt, att man av beredskapsskäl under normala förhållanden uppehåller en produktion av den storlek, som erfordras för tryggande av landets försörjning i en avspärrningssituation, även om en dylik produktion rent ekonomiskt sett ej skulle vara konkurrenskraftig i förhållande till utlandets." I fråga om övriga här berörda faktorer underströk särskilda utskottet vid 1947 års riksdag: "Med hänsyn till den betydelse som jordbruket har för näringslivet i dess helhet å landsbygden, såväl på grund av den roll jordbruksbefolkningen ur arbetskraftsynpunkt spelar för andra näringar som på grund av att jordbruket utgör ett väsentligt och mångenstädes dominerande underlag för hela landsbygdens ekonomiska liv, måste bevarandet av ett betydande jordbruk i landets olika delar enligt utskottets uppfattning under alla förhållanden framstå som en av grundpelarna för jordbrukspolitiken."

Den jordbrukspolitiska utvecklingen måste bedömas mot bakgrunden av dessa synpunkter, som 1947 års riksdag sålunda underströk. Med den extensifiering av produktionen och den arealminskning, som äger rum inom jordbruket, kan det ifrågasättas, om livsmedelsförsörjningen i en avspärrningssituation kan tryggas på sätt som avsågs genom 1947 års principbeslut. Såsom utredningen om småbruksstöd (SOU 1958: 7) framhållit, kan vidare dragningskraften från jordbruket i många fall bli så stark, att i en del trakter en accentuerad utveckling kan leda till att underlaget för ett samhällsliv helt rubbas. Avflyttningen blir då icke ett uttryck för en normal förändring i produktionsresursernas fördelning mellan olika näringsgrenar utan ett uttryck för en minskad trivsel på en alltmer glesbefolkad landsbygd. Detta kan enligt utredningen bl. a. medföra svåra konsekvenser för arbetskraftsförsörjningen i landsbygdens kvarvarande näringsgrenar. Dessa problem måste sålunda på grundval av 1947 års riksdagsbeslut tagas med i bedömningen, när frågan om övergång till en högre arealgräns vid prisavvägningen för jordbruket aktualiseras.

Då riktlinjerna för jordbrukspolitiken fastställts i gemensamt beslut av regeringen och riksdagen, är det givetvis angeläget för statsmakterna att medverka till målsättningens förverkligande. Detta måste sålunda vara en riktpunkt för regeringen och det statliga förhandlingsorganet vid förhandlingar med jordbrukets förhandlingsdelegation. Det är då anmärkningsvärt, att vid årets förhandlingar från den statliga förhandlingspartens sida en ny arealgräns vid prisavvägningen efter sexårsperioden ställts som villkor för ett avtal, innan konsekvenserna härav utretts i fråga om såväl inkomstlikställigheten som utvecklingen ur de beredskapspolitiska, närings- och befolkningspolitiska samt sociala synpunkter, som vid principbeslutet 1947 även lades till grund för jordbrukspolitiken. Det beslut, som riksdagen

1947 fattade om jämförelsegruppen inom jordbruket, utgör en väsentlig del av de riktlinjer som då fastställdes. När prisavvägningen genom riksdagsbeslutet 1955 särskilt anknöts till förhållandena i storlekgruppen 10—20 hektar inom slättbygdsområdena, skedde det efter prövning av jordbruksprisutredningen. Det förslag om ny arealgräns vid prisavvägningen, som framlägges i den föreliggande propositionen, har icke varit föremål för någon sådan prövning, och riksdagen har icke beretts tillfälle att yttra sig i frågan. Då riksdagen enligt vår mening bör respektera vad jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation avtalat, har riksdagen satts i efterhand i en fråga, där den tidigare tillsammans med regeringen dragit upp riktlinjerna. Handläggningen av denna fråga synes oss icke tillfredsställande ur parlamentarisk synpunkt.

Då de av regeringen och riksdagen år 1947 beslutade riktlinjerna, såsom framhållits, innebär, att jordbrukspolitiken skall utformas på sådant sätt, att den i jordbruket arbetande befolkningen får inkomstlikställighet och samtidigt beredskapsförsörjningen samt för landsbygdens ekonomiska liv väsentliga näringspolitiska, befolkningspolitiska och sociala synpunkter tillgodoses, måste frågan om denna målsättnings förverkligande vid anknytning av prisavvägningen till storleksgruppen 20—30 hektar i slättbygdsområdena prövas och göras till föremål för beslut av riksdagen, innan en ny arealgräns enligt det träffade jordbruksavtalet tillämpas. Det framstår som nödvändigt att en perlamentarisk utredning tillsättes för dessa uppgifter och att arbetet fullföljes på sådant sätt, att utredningsresultatet föreligger i god tid före utgången av sexårsperioden. Det bör då bli möjligt för jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation att vid förhandlingar om den efter sexårsperioden följande prisavvägningen överväga utredningens förslag.

Det har av det anförda framgått dels att 1947 års riksdag uttalat, att — därest man i slättbygdsområdena komme att övergå till storleksgruppen 20—30 hektar som underlag för prisavvägningen — man i övriga delar av landet även på lång sikt bör tänka sig att avväga jordbruksstödets storlek efter behovet för mindre brukningsdelar, dels att även 1955 års riksdag understrukit vikten av att man vid en sådan övergång jämväl beaktar inkomstförhållandena vid basjordbruken i skogsbygderna. Det bör ankomma på den av oss förordade utredningen att överväga hur i anslutning härtill vid tillämpning av en högre storleksgrupp i slättbygdsområdena enligt det träffade jordbruksavtalet jordbruksstödet skall avvägas för övriga delar av landet för tillgodoseende av 1947 års riksdagsbeslut om inkomstlikställighet åt den i jordbruket arbetande befolkningen.

Jordbrukspolitiken enligt 1947 års riktlinjer innefattar vid sidan av det allmänna prisstödet även särskilt stöd åt innehavare av mindre jordbruk. Riksdagsbeslutet 1947 innebar i denna del, att innehavare av bruknings-

enheter under den storleksgrupp, som lades till grund för den allmänna prisavvägningen, skulle beredas drägligare levnadsförhållanden genom det särskilda stödet (småbrukarstödet). Härav följer, att vid övergång till en högre storleksgrupp som underlag för den allmänna prisavvägningen det särskilda stödet bör utvidgas att på ett effektivt sätt omfatta de jordbruk, som härigenom kommer under den nya storleksgruppen. RLF:s extra riksförbundsstämma har vid sitt godtagande av jordbruksavtalet förutsatt en sådan anpassning av det särskilda stödet. Denna fråga bör prövas av den av oss förordade utredningen. Innan en högre arealgräns tillämpas för den allmänna prisavvägningen, måste enligt vår mening beslut fattas om en sådan utvidgning av det särskilda stödet för tillgodoseende av den målsättning, som i denna del ingår i 1947 års riktlinjer och beträffande vilken oss veterligt ingen ändring ifrågasatts.

Vid beslutet om det nya prissättningssystemet 1955 behandlades även frågan om jämförelsegruppen inom industrien. Dåvarande departementschefen Sam. B. Norup framhöll med instämmande av jordbruksutskottet, att inkomstjämförelsen i synnerhet efter den omfattande mekanisering, som ägt rum inom jordbruket under senare år, borde göras med sådana arbetargrupper på landsbygden, vilkas arbetsprestationer i stort sett motsvarade arbetsprestationen vid skötseln av ett basjordbruk. Från denna utgångspunkt kom jordbruksutskottet till det resultatet, att inkomstjämförelsen borde ske med industriarbetare och liknande inom dyrortsgrupperna 2 och 3, vilket också blev riksdagens beslut. Om man som jämförelsegrupp inom jordbruket övergår till normjordbruket, följer härav, att inom industrien bör väljas en jämförelsegrupp, som kan sägas motsvara normjordbrukarna. Även denna fråga bör prövas av den utredning, som vi förordar.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandling av propositionen nr 147 måtte

A. beträffande grunderna för prisregleringen på jordbrukets område under 6-årsperioden 1 september 1959—31 augusti 1965

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om bemyndigande för statens jordbruksnämnd

a) att, om planerna på en gemensam nordisk marknad eller ett europeiskt frihandelsområde förverkligas eller om de förutsättningar för utrikeshandeln, från vilka jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation i övrigt utgått, skulle ändras väsentligt, efter överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation framlägga förslag till

sådana åtgärder, att syftet med den träffade jordbruksöverenskommelsen förverkligas;

b) att till motverkande av otillbörligt pristryckande import från länder med centraliserad export vid sidan av kvantitativ reglering även vidta prisutjämnande åtgärder antingen genom införande av särskild införselavgift eller genom centralisering av importen till lämplig importsammanslutning på sätt som föreslagits i jordbruksnämndens skrivelse;

c) att till stöd av fodersädspriset efter samråd med jordbrukets förhandlingsdelegation genomföra stödköpsförfarande med utnyttjande av de medel, som föreslås i jordbruksnämndens skrivelse;

2) besluta att i överensstämmelse med vad som föreslagits i jordbruksnämndens skrivelse följande produkter må överföras till jordbruksregleringen:

a) lucernmjöl och fälttorkat hömjöl (tulltaxenr 12.10)

b) makaroner, spagetti och liknande veteprodukter (tulltaxenr 19.03)

c) glukos (tulltaxenr 29.43)

d) majsstärkelse i detaljhandelsförpackningar, vägande per styck högst 1 kilogram netto (stat. nr 11.08.101);

B. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om parlamentarisk utredning om hur vid tillämpning av en ny arealgräns för slättbygdsområdena vid den allmänna prisavvägningen målsättningen om inkomstlikställighet för den i jordbruket arbetande befolkningen skall förverkligas och samtidigt livsmedelsförsörjningen i en avspärrningssituation samt för landsbygdens ekonomiska liv väsentliga näringspolitiska, befolkningspolitiska och sociala synpunkter skall kunna tillgodoses på sätt som avsågs genom 1947 års principbeslut;

C. att riksdagen måtte uttala att beslut i ovannämnda syfte måtte fattas i god tid och sättas i kraft, innan en ny arealgräns inom slättbygdsområdena tillämpas vid den allmänna prisavvägningen; samt

D. att riksdagen måtte beakta även vad i övrigt anförts i motioner.

Stockholm den 5 maj 1959

Gunnar Hedlund — *Nils G. Hansson* i Skegrie — *Lars Eliasson* i Sundborn

S. G. W. Wahlund — *Axel Rubbestad* — *J. W. Pettersson* i Norregård

Per Svensson i Stenkyrka — *A. Pettersson* i Dahl — *J. Onsjö*

S. Vigelsbo — *C. O. Carlsson* i Bakeröd

Alfa Boktr., Sthlm 1959